

'Aandacht voor rechtstaal is geen modeverschijnsel'

Sinds enkele jaren kunt u in deze krant de juridische taaltips van Karl Hendrickx lezen. In zijn stukjes voert hij een kruistocht voor een duidelijker en eenvoudiger taalgebruik in juridische teksten. De beste stukjes heeft hij nu in een aparte uitgave gebundeld. Maar haalt het ook allemaal wat uit, of is het vechten tegen windmolens? 'De steun van de top van de magistratuur is cruciaal.'

Ruth Boone
Ingrid Moriau

Karl Hendrickx is germanist. Hij heeft echter altijd een grote affiniteit gehad met het recht en het juridische taalgebruik: in 2002 publiceerde hij een veelgeprezen doctoraat over de taalopmerkingen van de Raad van State bij de regelgeving. Sinds enkele jaren is hij taaladviseur bij de cel Federale Publicaties van het Rekenhof, dat de overheidsfinanciën controleert. De federale deelrapporten en het jaarlijkse Boek (beter bekend als het blunderboek) passeren door zijn handen. 'Als ik die teksten doorneem, stel ik me doelbewust op als leek. Ik vraag me dan af of de kernboodschap duidelijk is. Mijn opmerkingen leg ik voor aan de auditeur, het diensthoofd en de directeur. De aanpassingen zijn soms vrij drastisch.'

Mogen we dat een moderne manier van werken noemen voor een kranige oude dame van 178, die het Rekenhof toch is?

HENDRICKX: 'Alles kan altijd beter natuurlijk, maar ik denk wel dat het zijn vruchten afwerpt. We zijn hier gekomen rond 2000. Het Rekenhof kreeg er in 1998, naast de wettigheids- en rechtmatigheidscontrole op de overheidsfinanciën, een derde bevoegdheid bij: de doelmatigheidscontrole, de vraag of het geld ook goed besteed werd. Dat zijn aparte onderzoeken, die op kortere termijn moeten worden gepubliceerd dan de jaarlijkse controle van de rekeningen in het najaar. Op dat moment rees de vraag hoe die teksten moesten worden gepresenteerd. Het Rekenhof vond dat daar een eindredactie op moest gebeuren. Het paste ook in een bredere tendens die toen bij de overheid leefde om meer aandacht te besteden aan een goede communicatie.'

U werkt als taaladviseur bij een onafhankelijke instelling die rapporteert aan het parlement. Hoe is het gesteld met de taal in de af-

gewerkte producten van dat parlement, de wetten?

'De laatste jaren heb ik de wetgeving wat minder gevolgd. Helaas bestaat er ook geen wetenschappelijk onderzoek over, wat nochtans nodig is. Maar toch heb ik niet de indruk dat het de goede kant opgaat. Ik geef u een voorbeeld: een tijd geleden verscheen er een KB over vroedvrouwen, met een opsomming van welke medische ingrepen zij mogen doen. Daarin stond in het Frans het woord *retirer*: vroedvrouwen mogen een naald 'uit' de patiënt 'trekken' nadat de epidurale verdoving is ingespoten. Maar in het Nederlands was *retirer* vertaald als 'terugtrekken'. Dat is in de medische wereld iets heel anders! Terugtrekken is daar herpositioneren van een naald als die niet goed zit. Dat is een handeling die door artsen moet gebeuren en zeker niet door verpleegkundigen. Taalfouten kunnen dus ernstige gevolgen hebben. De wet is slecht tot stand gekomen.'

Maar is dat laatste voorbeeld niet gewoon een spijtige vergissing als gevolg van heel specifiek medisch jargon, eerder dan een flagrante taalfout?

'Het is echt een vertaalfout, en het medische jargon is geen excuus. Het fundamentele probleem is de manier waarop wetten tot stand komen. De tekst wordt in één taal opgesteld en dan vertaald door een ambtenaar op het ministerie of in het parlement zonder overleg met de auteur. Met alle respect voor de vertalers, maar ze kunnen nu eenmaal niet alles van alles weten. Eigenlijk zou zo'n tekst tegelijkertijd moeten worden opgesteld in de twee landstalen, en zouden de opstellers bij de redactie ervan moeten samen zitten met vakspecialisten, zoals dat in Nederland en het Verenigd Koninkrijk gebeurt.' 'Het federale parlement zou eigenlijk een echte taaldienst moeten hebben, zoals het Vlaams parlement en de Vlaamse regering. Vroeger was er bij de Senaat een leescomité. Mensen van de juridische dienst, de vertaaldienst en een aantal politici gingen rond de

© Wouter Van Varenbergh

tafel zitten, en publiceerden rapporten die senatoren konden gebruiken voor hun amendementen. Maar dat leescomité is stilgevalen. Nu is er wel een nieuwe dienst Wetsevaluatie, maar ook die werkt nog niet naar behoren. In de Kamer bestaat er geen traditie. Er was een tijdje geleden het idee om wetgevingsambtenaren aan te stellen, maar daar is niets van in huis gekomen. Dat is allemaal heel spijtig.'

'De Raad van State doet bij dringende procedures ook geen evaluatie van de taal in wetsvoorstellen en -ontwerpen meer. Hij controleert alleen nog of alle formele juridische vereisten zijn vervuld. Ook dat is betreurenswaardig. Federaal is men er dus eigenlijk op achteruit gegaan.'

'Er is alleszins dringend nood aan een algemene visie op hoe wetten tot stand moeten komen. In Nederland bestaat er een gedetailleerd handboek dat van A tot Z beschrijft hoe wetten moeten worden gemaakt. Daar is ook aandacht voor de taal van wetteksten. De Belgische Raad van State heeft nu wel een nieuw handboek over wetgevingstechniek, maar dat belicht maar een deel van het proces. Het goede nieuws is dat er op Vlaams niveau nu een uitgebreidere opleiding tot echte 'wetgevingsambtenaar' zou komen voor ambtenaren en kabinetsmedewerkers. Federaal is die opleiding nog heel beperkt.'

Naast onleesbare wetteksten zijn er de onleesbare arresten van magistraten en conclusies van advocaten. Hoe zit het daar?

'Bij de magistratuur is er meer aandacht voor, vooral sinds de oprichting van de Hoge Raad

voor de Justitie. Er is een verplichte opleiding 'redactie van vonnissen', waarbij ik betrokken ben. In het begin voelden we meer weerstand, vooral van magistraten van de oude stempel. Tien jaar geleden hanteerde nog een derde van de magistraten de overwegende stijl, nu gebruikt 95 procent de verhalende. Het is alleszins belangrijk dat de top van de magistratuur er achter staat. Als ik ervoor pleit om *ex aequo et bono* te vervangen door 'naar billijkheid', durven veel jonge juristen dat niet. Ze zijn bang dat ze als slechte juristen zullen worden bestempeld. Hetzelfde met de discussie over het vervangen van 'uitvoerbaar bij voorraad' door 'voorlopige tenuitvoerlegging'. Als een hoge magistraat dan zegt dat het mag, is dat cruciaal. Het gaat de goede kant uit.'

'Het parket van Brussel is nu een aantal brieven aan het herschrijven. Dat is uiterst belangrijk. Dagvaardingen en brieven zijn het eerste medium waarlangs rechtsonderhorigen in aanraking komen met het gerecht. Als zo'n brief bol staat van onbegrijpelijk jargon, is dat bepaald afschrikwekkend. Het creëert afstand en een gevoel van ontoegankelijkheid. Een duidelijke brief hoeft geen aanslag te zijn op de rechtszekerheid.'

'Misschien wordt het ook tijd dat er een kopie van het vonnis wordt gestuurd aan de partijen. Advocaten zijn daar tegen, maar dat vind ik een corporatistische reflex. Het recht is complex, en professioneel advies is nodig, maar dat is geen excuus om de communicatie niet te verzorgen.'

U geeft ook het vak rechtstaalbeheersing aan de UA. Daar kunt u juristen in de dop nog vormen?

'Het vak bestaan aan de KUL en de UA al dertig, veertig jaar. In Gent bestaat het niet. Dit soort vakken komt spijtig genoeg vaak onder druk te staan. Maar eigenlijk zou het overall een verplicht vak moeten zijn. Het recht speelt zich alleen af in de taal. Het is een taalkundige verwerking van de realiteit. Het verwoorden van de dingen is heel belangrijk. Ik vind het kortzichtig om dat bijkomstig of een modieus verschijnsel te vinden.'

K. Hendrickx, Juridische taaltips. Een selectie van taalcolumns verschenen in De Juristenkrant, Kluwer, 2008, 211 p.

KORT

© Elisabeth Broekaert

Wie schrijft die wint

Rachida Lamrabet schreef vorig jaar het boek 'Vrouwland' en daarmee wint ze nu de Debuutprijs 2008. Lamrabet is een Vlaamse van Marokkaanse afkomst. Ze werkt als juriste op het Centrum voor Gelijke Kansen. In het juryverslag staat te lezen: 'Zonder woordvoerder te willen zijn van wie of wat dan ook, toont Lamrabet in *Vrouwland* de twijfel en onzekerheden van een groep jongeren van

deze tijd die ondanks alle meestal negatieve media-aandacht veel te weinig zelf aan het woord komen.' In oktober 2007 werd Lamrabet geportretteerd in de rubriek 'Mensen' van deze krant. Toen zei ze: 'Beoordeel me op mijn literaire kwaliteiten, niet op mijn origine.' Dat is dus nu gebeurd. Aan de prijs is een bedrag verbonden van 6.200 euro.

Zwartboek Justitie

Uitgeverij Houtekiet kondigt voor volgende maand een boek aan van journalist René De Witte. De Witte, die werkte voor De Tijd en de Gazet van Antwerpen en momenteel verbonden is aan P-Magazine, schreef eerder al boeken over geruchtmakende rechtszaken als Superclub, de familie De Clerck en

Lernout&Hauspie. Nu neemt hij de Belgische justitie onder de loep en, als we de aanbiedingsfolder mogen geloven, geeft dat geen al te fraai beeld. De situatie is zo schrijnend 'dat zich maar één enkele harde conclusie opdringt: België evolueert met rasse schreden naar een politiestaat.' Hallo? 'Tot die vaststelling kom ik inderdaad', zo zegt de auteur. 'Als je alles zo 's op een rijtje zet, kan je niet anders dan tot de conclusie komen dat er te veel toestanden zijn, een rechtsstaat onwaardig.'

De Witte klaagt vooral de lichtzinnigheid aan waarmee de wet op de voorlopige hechtenis wordt toegepast. Hij maakt een internationale vergelijking en stelt vast dat het aantal voorlopig gehechten in onze gevangenen buiten verhouding

is. En dat brengt hem tot een andere vraag: 'Vooraleer nieuwe gevangenen te bouwen zou men beter eerst die mensen eruit halen die er niet thuishoren.' De Witte sprak met tientallen slachtoffers van het systeem en tal van advocaten. Magistraten sprak hij niet al las hij wel tal van interviews met hen. 'Maar ik richt mijn pijlen vooral naar de politiek. Want zo veel is duidelijk: hier is een probleem en hier moet iets gebeuren.'

Over de schreef

De jeugdrechters moeten meer mogelijkheden krijgen om te straffen. Ze moeten ook alle minderjarige geweldadige veelplegers naar de volwassenenrechter sturen, niet alleen die van boven de zestien jaar.

Dat zijn enkele van de stellingen van de Antwerpse advocate Britt Vreysen. Zij schreef een helder en nauwkeurig werk over de toch wel ingewikkelde wet op de jeugdbescherming.

De advocate wil de leeftijdsgrens om bepaalde criminele minderjarigen naar de rechter voor volwassenen te sturen (nu: 16 jaar) afschaffen. Volgens Vreysen kan de jeugdrechter zelf wel zien of iemand inzicht heeft in wat hij deed. De advocate meent dat de nieuwe wet van 2006 van minister Onkelinx de mogelijkheden van de jeugdrechter al te zeer beknot. Vreysen is ook criminologe en plaatsvervangend vrederechter in Ekeren.

© Wouter Van Vaeckenbergh

'Laat rechtszoekende de rechtbank evalueren'

Hugo Lamon: 'We zullen onszelf wat meer moeten uitvinden als advocaat. Net zoals die andere actoren van justitie zullen we toch moeten nagaan hoe we ons gaan positioneren in het geheel van justitie.'

'De kwaaië tante justitie.' Zo omschrijft Hugo Lamon in zijn nieuwste boek het instituut waar hij al 22 jaar als advocaat in werkt maar desondanks een pak kritiek op heeft. 'En toch hou ik zielsveel van mijn job, nog steeds.' Honderdvijftig bladzijden lang beschrijft hij het functioneren en vooral ook disfunctioneren van vrouwe Justitia, die hij wellicht niet helemaal toevallig met een zekere familiariteit als 'tante' omschrijft. 'We hebben allemaal boter op het hoofd.' Lamon slaat en zalft tegelijk, in alle richtingen. 'Ik wil vooral ook genuanceerd blijven.' Naar aanleiding van dit boek, een gesprek met een advocaat die lange tijd in de OVB zetelde. 'Een positie die me toeliet veel hervormingsplannen te lezen en al die informatie ook bij te houden.' En sinds kort zetelt Lamon ook in de Hoge Raad voor Justitie. 'Het enige adviesorgaan dat voor mijn part niet moet worden afgeschaft.'

Dirk Leestmans

Het boek is een mix van feitelijke informatie over het gerecht en kritische duiding. Die laatste wordt soms openlijk geformuleerd, soms ook subtiel, maar altijd zonder meer duidelijk. Lamon schrijft in klare taal over 'recht en rechters voor de burger' waarbij de veelal gekende topics de revue passeren.

'Het boek heeft als opzet om de hele wereld van justitie open te breken. Er bestaan al heel veel rapporten en studies. Maar het probleem is dat die alleen maar gebruikt worden door de *inner circle*. Ik tracht de discussie op het niveau van de buitenstaanders te brengen.'

'Er is geen echte schuldige voor de disfuncties. Iedereen is verantwoordelijk voor die wat logge organisatie die maakt dat justitie de aansluiting miste bij de 21ste eeuw.'

De Juristenkrant: Maakt u niet dezelfde fout als die welke u verwijt met nog maar 's een publicatie? Is het niet vooral tijd voor actie?
Hugo LAMON: 'Dat is zo. Maar ik denk dat

de actie alleen maar zal komen als we met zijn allen overtuigd zijn van de noodzaak van verandering. Iedereen wil wel veranderen, maar als het concreet wordt, wil iedereen zijn eigen vierkante centimeter gevrijwaard zien. Iedereen denkt: hoe kan ik in die nieuwe structuur, die er onvermijdelijk staat aan te komen, mijn privileges behouden. Misschien moeten we dat maar 's openbreken.'

'Dit boek is dan ook een appel. Alle opvattingen zijn gekend, het is nu aan de politiek om de nodige stappen te zetten om de hervormingen te laten slagen.'

Waarom schreef u dit boek voor het grote publiek?

'Het is een bescheiden poging om de publieke opinie mee te bepalen. Politici zullen immers pas in actie schieten als de samenleving daarom vraagt. Dat kan pas als je de problemen opengooit en niet in de techniciteit blijft hangen.'

'Er is veel onbegrip over justitie bij de gewone man. Nochtans is het niet allemaal kommer en kwel. Er zijn heel veel goeie

magistraten die uitstekend werken. Alleen, de structuur maakt het efficiënte werken zo moeilijk. Er gaat heel veel energie verloren. Men heeft de perceptie ook tegen. Ik kom bij het probleem dat er slecht gecommuniceerd wordt. Veel zaken halen de media niet en dat geeft een vertekend beeld.'

'Als je tracht een probleem op een toegankelijke manier te communiceren, kan je veel aandacht trekken. Ik wil het probleem daarom vulgariseren.'

U spreekt over justitie in termen van een kwaaië tante. Zou het kunnen dat de problemen karakterieel van aard zijn?

'Magistraten moeten onafhankelijk zijn voor alles wat met de inhoud van het werk te maken heeft. Ze hebben een specifieke rol, ze zijn een ultieme waarborg voor democratie. Maar die onafhankelijkheid mag niet leiden tot onverantwoordelijkheid als het gaat over de praktische organisatie van het werk. Waarom zou je bijvoorbeeld het beheer van de gebouwen, of het personeelsbeleid, niet kunnen loskoppelen? Dat heeft te maken met modern management. Waarom zou een personeelsdirecteur van een ziekenhuis dat ook niet kunnen zijn in een rechtbank? Dat heeft toch niets met onafhankelijkheid te maken? Als we het hebben over management, kan het me eigenlijk niet schelen of het over een magistraat gaat of niet. Als er maar goed management is. En als een magistraat dat doet, zoveel te beter. Maar het omgekeerde is ook waar, een goed magistraat is niet noodzakelijk een goed manager. Voor de organisatie moet het toch denkbaar zijn een niet-magistraat de zaken te laten regelen.'

U bent in dit verband erg streng voor de korpschefs?

'Ik ben niet streng voor individuen. De meeste van die korpschefs zijn erg bevoegen magistraten die onnoemelijk veel werk verzetten. Maar een goed magistraat heeft niet noodzakelijk de vaardigheden om een stroef systeem terug op de sporen te krijgen. In het bedrijfsleven, ook bij de overheid, zie je bij grote hervormingen dat men zich laat bijstaan door buitenstaanders. Dat is ook geen oneer hé, bijstand van specialisten.'

Kent u grote advocatenkantoren, *lawfirms*, waar de personeelsdirecteur een niet-jurist is?

'Ja. Die zijn er. In de grote kantoren is er een personeelsbeleid.'

Uitgeoefend door niet-advocaten?

'Soms wel, soms niet.'
'Ik maak graag de vergelijking met de universiteit. Ondanks de academische vrijheid, die vergelijkbaar is met de onafhankelijkheid van de rechters, krijgen de professoren toch controles. Wetenschappelijk onderzoek wordt getoetst, er moet een maatschappelijk relevante output aangetoond worden, er is een systeem van werklustmeting, er zijn visitatiecommissies... De gerechtelijke wereld kan daar inspiratie uit putten.'

Er kunnen zelfs professoren ontslagen worden?

'Natuurlijk. Zelfs studenten beslissen mee over de toekomst van hun professor.'

U pleit daar ook voor? U wilt de rechtbank, >